

IZLAGANJA

Josip Šimunović

ŽUPNA KATEHEZA I ŠKOLSKI VJERONAUČ IZMEĐU OČEKIVANJA I STVARNOSTI

Izv. prof. Josip Šimunović

Katolički bogoslovni fakultet – Zagreb

UDK: 262.2[238+257+268]: 37.014.522/.525[373.2/.5]

[282](497.5) [0.000.008.4/.5]

Pregledni rad

Primljeno: 14. studenoga 2017.

O župnoj katehezi i vjeronauku u osnovnim i srednjim školama uvijek je aktualno razmišljati i raspravljati. Župna kateheza i vjeronauk u školi komplementarne su stvarnosti jednoga vjerskog odgoja i obrazovanja. Te dvije komplementarne stvarnosti žele izgraditi čovjeka u svim njegovim dimenzijama, a pogotovo u religioznoj dimenziji.

Člankom se želi ukazati na samu stvarnost i ostvarivanje kateheze u župnim zajednicama i vjeronauka u osnovnim i srednjim školama, ali i predstaviti očekivanja od ovih dvaju oblika vjerskog odgoja i obrazovanja. Time se želi istaknuti njihova važna uloga i mjesto u životu Crkve i društva u Republici Hrvatskoj. Stoga ne bi smjela postojati podjela na odgovorne i neodgovorne za (ne)uspjeh župne kateheze i vjeronauka u školi. Svaki član Isusove zajednice – Crkve – nosi određenu odgovornost za (ne)uspjeh vjerske pouke u konkretnom vremenu i na konkretnome prostoru.

Ključne riječi: župna kateheza, vjeronauk u školi, vjeroučiteljice, vjeroučitelji, župni katehete, roditelji, djeca, mladi.

UVOD

Tema rada *Župna kateheza i školski vjeronauk između očekivanja i stvarnosti* veoma je aktualna. O njoj se može razmišljati i raspravljati s različitih gledišta ili stvarnosti, bilo samih adresata kojima su župna kateheza i vjeronauk u školi namijenjeni, bilo subjekata koji su izravno ili neizravno uključeni ili koji uopće nisu uključeni u odvijanje spomenutih oblika vjerske pouke. Svi oni mogu tematizirati ili problematizirati aktualne sastavnice vjerskog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj. Takvih subjekata ima i u crkvenim i u društvenim krugovima.

Uvijek je korisno i poticajno čuti što misle o župnoj katehezi i vjeronauku u školi oni kojima su namijenjeni ovi oblici vjerskog odgoja i obrazovanja. U tu svrhu imamo i provedena istraživanja u Republici Hrvatskoj pa ćemo rezultate nekih od njih koristiti

u razradi teme članka. Također, bilo bi korisno istražiti viđenja stvarnosti i moguća očekivanja crkvenih i državnih službenika, kao i roditelja djece i mladih koji pohađaju župnu katehezu i vjeronauk u školi. Istraživanjima bismo dobili određenu sliku stanja i percepciju vjerske pouke, ali i paletu očekivanja. Susreli bismo se s njihovim očekivanjima i analizirali odgovaraju li ta očekivanja stvarnosti¹ provedbe župne kateheze i vjeronauka u školi. Važno je naglasiti da svaki adresat i čimbenik katehetskog procesa u župnoj zajednici i školi nosi određenu odgovornost za (ne)uspjeh župne kateheze i vjeronauka u školi. U tom svjetlu željeli bismo podsjetiti na riječi Ivica Pažina, ali s nakanom da ih u našoj prigodi, tj. u kontekstu zadanosti naše teme, malo proširimo.

Ivica Pažin piše: „Duboko smo uvjereni da će pitanje i područje religioznoga u čovjeku biti u cijelosti tek onda prihvaćeno kad ono bude sastavni dio sadržaja i drugih predmeta, a ne samo vjeronauka. Jer doista Crkva vidi i svjedoči: tek kad cijela škola, na čelu s ravnateljem, stane iza svakog predmeta i vjeronauka, prihvati svakog učitelja i vjeroučitelja, bori se za dobro svakog učenika te poštuje slobodu vjeroučenika, tada škola ispunjava svoju zadaću, mijenja društvo nabolje i nudi nadu u budućnost.“² Istaknuta misao potpuno je jasna!

Proširena misao mogla bi ovako glasiti: Tek kada cijeli Božji narod u Isusovoj zajednici – Crkvi i (Božji) narod u našoj domovini, Republici Hrvatskoj, na čelu s njihovim predvoditeljima, stane iza svakoga predmeta i vjeronauka, prihvati svakog učitelja i vjeroučitelja, bori se za dobro svakog učenika te poštuje slobodu vjeroučenika, tada škola ispunjava svoju zadaću, mijenja društvo nabolje i nudi nadu u budućnost. Tek kada cijeli Božji narod u Isusovoj zajednici – Crkvi, na čelu s njihovim pastirima, zaređenim i nezaređenim crkvenim službenicima stanu iza župne kateheze, prihvate župne katehete, animatore i pastoralne asistente, tada će i župna zajednica moći životnije ispunjavati jednu od svojih temeljnih zadaća (katehetsko poslanje i djelovanje), mijenjati svoje lice i lice društva u kojemu se ostvaruje nabolje i nuditi potrebnu nadu u budućnost.

Izrečena proširena misao može nekima izgledati previše smjelom, pretendencioznom ili utopijskom, no želja nam je bila istaknuti da svima onima koji su izravno ili neizravno povezani s ostvarivanjem župne kateheze i vjeronauka u školi bude potpuno jasno kako su župna kateheza i vjeronauk u školi komplementarne stvarnosti jednoga vjerskog odgoja i obrazovanja. Te dvije komplementarne stvarnosti jednoga vjerskog odgoja i obrazovanja žele izgrađivati čovjeka u svim njegovim dimenzijama, a pogotovo u religioznoj dimenziji, bez obzira na njegovu životnu dob, stupnjevitost ili distanciranu crkvenost. Samo tako pruža se mogućnost mijenjanja Crkve, konkretno župne zajednice, i samoga društva nabolje, nudeći nadu za ljepšu, konstruktivniju, oplemenjujuću, evanđeosku sadašnjost i budućnost. Ne bi smjela postojati podjela na odgovorne i neodgovorne za (ne)uspjeh župne kateheze i vjeronauka u školi. Svaki

1 Usp. Paul Michael ZULEHNER, *Fundamentalpastoral. Band 1*, Düsseldorf,² 1991., 14-15.

2 Ivica PAŽIN, Vlastitosti vjeronauka u školi – dio njegova identiteta ili izvor stalnih propitivanja?, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije*, 145 (2017.) 6, 28.

član Isusove zajednice – Crkve – nosi određenu odgovornost za (ne)uspjeh vjerske pouke u konkretnom vremenu i na konkretnom prostoru.

Bilo kako bilo, svjesnost širine i važnosti teme koju obrađujemo ukazuje posve jasno na to da se ona ne bi trebala obraditi samo u jednome članku. Članak želi ukazati na samu stvarnost i ostvarivanje kateheze u župnim zajednicama i vjeronauka u osnovnim i srednjim školama, ali i predstaviti očekivanja od ovih dvaju oblika vjerskog odgoja i obrazovanja. Time se želi istaknuti njihova važna uloga i mjesto u životu Crkve i društva u Republici Hrvatskoj.

1. ŽUPNA KATEHEZA IZMEĐU STVARNOSTI I OČEKIVANJA

1.1. ŽUPNA KATEHEZA – STVARNOST

Župna kateheza odigrala je veliku ulogu u organiziranom crkvenom vjerskom odgoju i obrazovanju mnogih generacija,³ otkad je katolički vjeronauk 1952. godine izbačen iz škole.⁴ U vrijeme komunizma župna se kateheza, uz sve mogućnosti i nemogućnosti kvalitetnoga odvijanja, razvila u prepoznatljiv sustavan oblik vjerske pouke na hrvatskome tlu.⁵

Ponovnim uvođenjem vjeronauka u škole početkom devedesetih godina dvadesetoga stoljeća više se pozornosti, snage i rada usmjerilo na vjersku pouku u školskom ambijentu, tako da se župna kateheza našla u jednoj novoj situaciji koju je trebalo dobro osmisliti. „Početkom devedestih godina počelo se razmišljati o tome kako sačuvati dotadašnji ‘hrvatski model’ župne kateheze djece i mladih, koja je bila poveznica župne zajednice i obitelji te izvor utjecaja na očuvanje kršćanskog identiteta u vrlo teškim društveno-političkim prilikama.“⁶ Zato su i hrvatski biskupi bili odlučni kada su jasno definirali da se župna kateheza i vjeronauk u školi „međusobno ne isključuju, nego se međusobno dopunjuju. Riječ je zapravo o dva tipa sustavnog vjerskog odgoja i obrazovanja, koji se, u međusobnom neraskidivom i nadopunjujućem suodnosu, održavaju na dva različita mjesta.“⁷ U tom su smislu i odredili: „Dok je glavna svrha vjeronauka u školi sustavno i što cjelovitije upoznavanje vjere u svim njezinim vidovima (u učenju, slavljenju i življenju vjere), glavna je svrha župnog vjeronauka (župne kateheze) što cjelovitije i što dublje uvođenje (inicijacija) u osobno iskustvo vjere,

3 Usp. Ružica RAZUM, Religiozni odgoj i kateheza u Hrvatskoj od 1945. do 2000., u: Pero ARAČIĆ (ur.), „Jeremija, što vidiš?“ (Jr 24,3). Crkva u hrvatskom tranzicijskom društvu, Đakovo, 2001., 275-303.

4 Više o temi u: Marin SRAKIĆ, *Zabrana školskog vjeronauka u doba komunizma. Kratki prikaz na temelju povijesnih izvora s posebnim osvrtom na Republiku Hrvatsku i na područje Đakovačke i srijemske biskupije*, Zagreb, 2006.

5 Usp. Živko KUSTIĆ, Tri razdoblja vjeronauka na području Crkve hrvatskog jezika u 20. stoljeću, u: Stipo NIMAC (ur.), *Vjeronauk u duhovnoj obnovi Republike Hrvatske*, Split, 1992., 11-16.

6 Ana Thea FILIPOVIĆ, *U službi zrelosti vjere i rasta osoba. Katehetska i religijskopedagoška promišljanja u suvremenom kontekstu*, Zagreb, 2011., 98.

7 Poruka hrvatskih biskupa o vjerskom odgoju u školi i župnoj zajednici (lipanj 1991.), u: HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Plan i program katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi*, Zagreb, 1998., 284.

koje se najdjelotvornije uči, slavi i živi u konkretnoj vjerničkoj zajednici.“⁸ Ova je odluka važna jer se njome vodilo pri izradi novoga plana i programa za župnu katehezu, a sama izrada novoga plana i programa nije tekla baš idilično.

Nakon demokratskih društvenih promjena u Republici Hrvatskoj hrvatski biskupi pozvali su stručnjake da pristupe izradi plana i programa za katolički vjeronauk u školi i plana i programa za župnu katehezu. Plan i program za katolički vjeronauk u osnovnim školama ubrzo je bio izrađen,⁹ dok se plan i program župne kateheze trebao čekati više godina.

Naime, na Katehetskoj ljetnoj školi u Zagrebu 1991. godine predstavljen je prvi Nacrt plana i programa župne kateheze s namjerom i željom da se on detaljnije razrađuje u konkretnoj katehetskoj praksi te, nakon konstruktivnih kritika, doradi i ponudi hrvatskim biskupima na odobrenje.

Ratne i poratne okolnosti dodatno su usporile izradu plana i programa za župnu katehezu jer se glavnina stručne snage usmjerila na vjeronauk u školi, a i poznata je činjenica da se svećenici i oni koji su provodili župnu katehezu nisu upoznali s prvim Nacrtom plana i programa župne kateheze.

U jesen 1998. godine pristupilo se izradi cjelovitog plana i programa za župnu katehezu.¹⁰ I tako završetak Velikog jubileja 2000. godine pamtimo i po odobrenome, od strane Hrvatske biskupske konferencije, planu i programu župne kateheze pod nazivom *Župna kateheza u obnovi župne zajednice*.¹¹ Plan i program ne promovira samo obnovu župne kateheze nego i obnovu župnih zajednica pomoću raznih oblika župne kateheze i župnih katehetskih susreta.

Danas, uz jedan određen vremenski razmak od sedamnaest godina, možemo reći da ovaj dokument „ima vrlo vrijedne poticaje u oblikovanju župne kateheze kao obnoviteljske snage u župnoj zajednici i same župne zajednice, ali ima i svoje nedorečenosti koje je potrebno doricati teoretski i praktički.“¹² Plan i program otvorio je i potaknuo mnoge mogućnosti katehetskoga rada u župnim zajednicama zahtijevajući nužan prijelaz iz zbrinute u angažiranu zajednicu. To konkretno za župnu katehezu znači da se „ne radi najprije o broju onih koji će u samom katehetskom djelovanju zajednice biti aktivni, mnogo je važnije da broj onih koji u zajednici svojim životom svjedoče vjeru postane veći.“¹³ Tako život župne zajednice postaje katehezom, što je i smisao

8 Isto.

9 Usp. *Plan i program katoličkog vjerskog odgoja i obrazovanja u osnovnoj školi*, Zagreb, 1991.

10 Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA – NACIONALNI KATEHETSKI URED, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program*, Zagreb – Zadar, 2000., 9.

11 Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA – NACIONALNI KATEHETSKI URED, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program*, Zagreb – Zadar, 2000.

12 Josip ŠIMUNOVIĆ, *Župna zajednica na početku trećega tisućljeća. Pastoralno-teološka razmišljanja o mogućnostima ostvarivanja župnoga pastoralna u Republici Hrvatskoj*, Zagreb, 2009., 88.

13 Ivica PAŽIN, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Uključivanje vjernika laika u pastoralno djelovanje župne zajednice*, u: *Diacovensia*, 12 (2004.) 1, 78.

naglasaka svih katehetskih dokumenata koji govore o zajednicama koje su istodobno subjekt i objekt kateheze.¹⁴

Promišljajući stvarnost župne kateheze u hrvatskim okolnostima, najblaže konstatiramo da se može i mora mnogo toga popraviti i bolje osmisлити. Postoje zadivljujući primjeri katehetskoga rada u određenim župnim zajednicama diljem Republike Hrvatske, no u mnogim župnim zajednicama očekuje se popravljavanje stanja.

U obradi teme članka, zbog ograničenosti prostora, želimo ukratko istaknuti neka obilježja župne kateheze u Crkvi na tlu Republike Hrvatske.

Nedovoljna zaživljenost župne kateheze. Svi oni koji su izravno ili neizravno odgovorni za odvijanje župne kateheze u župnim zajednicama mogu potvrditi da župna kateheza nije zaživjela u svoj njihovoj željenosti. „Župe koje su vjernici ranije doživljavali kao dragocjeni prostor povjerljivosti i slobode za ‘vjerni ostatak’ najednom su trebale otvoriti vrata i svima onima koju su se u novim okolnostima željeli vratiti Crkvi. Upravo u novoj crkvenoj situaciji postaje razvidno da se kateheza mora *okrenuti odgoju vjere vjernika svih dobi, potreba i situacija*, da treba u prvom redu doprijeti do odraslih, mladih i obitelji, kako bi u odgoju vjere došlo do plodonosne suradnje između obitelji, župne zajednice i škole.“¹⁵

Župna kateheza i dvadeset pet godina nakon uvođenja konfesionalnog vjeronauka u škole kao da se traži, premda postoje usmjeravajuća razmišljanja pastoralno-katehetskih stručnjaka i djelatnika.¹⁶ U ovome trenutku bilo bi potpuno nepravedno ne istaknuti svijetle primjere odvijanja župne kateheze u župnim zajednicama. Ima ih, ali želja je svima da takve župne zajednice budu u većini, a ne u manjini.¹⁷

Župna kateheza u ozračju priprave djece i mladih za sakramente. Kateheza je djelo čitave Crkve i uključuje sve životne dobi. U župnim zajednicama na tlu Republike Hrvatske najviše se pozornosti usmjerava prema djeci i mladima koji se pripremaju za sakramente prve ispovijedi i na euharistiju prve pričesti te sakrament potvrde. U mnogim župnim zajednicama vrijeme trajanja samih priprava nije u skladu s odlukom hrvatskih biskupa. „Priprava na Euharistiju prve pričesti neka bude u župi stanovanja i neka traje barem dvije godine.“¹⁸ Isto tako i za pripravu za sakrament svete potvrde hrvatski su biskupi donijeli sljedeću odluku: „Priprava za sakrament potvrde podra-

14 Usp. Bono Zvonimir ŠAGI, Problemi pastorala u službi zrele i angažirane vjere, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 129 (2001.) 9, 562-564.

15 Ana Thea FILIPOVIĆ, *U službi zrelosti vjere i rasta osoba. Katehetska i religijskopedagoška promišljanja u suvremenom kontekstu*, 99.

16 Usp. Milan ŠIMUNOVIĆ, Vjeronauk u Hrvatskoj u suodnosu sa župnom katehezom – bilanca, u: Ružica RAZUM (ur.), *Vjeronauk nakon dvadeset godina: izazov Crkvi i školi. Zbornik radova sa znanstvenog simpozija Vjeronauk nakon dvadeset godina: izazov Crkvi i školi*, Zagreb, 2011., 49-73; Ivica PAŽIN, *Vjeronauk u školi. Izabrane teme*, Đakovo, 2010., 109-149.

17 Upućujemo na dva vrijedna istraživanja o župnoj katehezi s. Ane Thee Filipović: Istraživanje o župnoj katehezi u Zadarskoj nadbiskupiji – iz perspektive župnika te Ispitivanje o katehezi Crkve u Hrvata – iz perspektive studenata teologije, u: Ana Thea FILIPOVIĆ, *U službi zrelosti vjere i rasta osoba. Katehetska i religijskopedagoška promišljanja u suvremenom kontekstu*, 102-158.

18 HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici*, Zagreb, 2008., br. 116.

zumijeva barem tri godine pohađanja župne kateheze poslije prve pričesti te redovito sudjelovanje na nedjeljnom euharistijskom slavlju. Jedan od preduvjeta za sakrament potvrde je pohađanje školskog vjeronauka, ali on ne može zamijeniti niti nadomjestiti župnu katehezu.¹⁹ Neke su nadbiskupije donijele odluke o poštivanju tih postulata u župnim zajednicama svoje nadbiskupije.²⁰

Nedostatak mistagoške dimenzije kateheze nakon slavlja sakramenata. Nakon završene katehetske pripreme za sakramente i samoga slavlja sakramenata ne ostvaruje se mistagoška dimenzija kateheze koja omogućava dublje uvođenje u znanje i iskustvo vjere u župnim zajednicama. „Sakramenti su, naime, uvijek nešto što, katehetski gledano, stoji na početku života vjernika, a ne nešto s čime vjernik završava svoj rast u vjeri. To se posebno odnosi na sakramente euharistije, pomirenja i potvrde.“²¹

Nužnost živih vjerničkih krugova prilagođenih djeci i mladima. Spomenuli smo katehetsku pripremu djece i mladih za sakramente. No priprema za sakramente ne iscrpljuje dinamiku i širinu katehetskoga procesa ovih adresata u župnim zajednicama. U župnim zajednicama postoje djeca i mladi koji nisu obuhvaćeni pripremom za sakramente, a imaju želju okupljati se na katehetskim susretima u župnim zajednicama. Jedno od mogućih rješenja većeg uključivanja djece i mladih u katehetski proces župnih zajednica bilo bi ispravno planiranje i programiranje pripreme za sakramente kao i osmišljavanje vremena mistagogije.²² Osim ovoga rješenja, rješenje se nudi u interesnim katehetskim skupinama ili živim vjerničkim krugovima prilagođenima djeci i mladima.²³

19 *Isto*, br. 68.

20 Usp. *Ti si Krist – za nas i za sve ljude. Izjave i odluke Druge biskupijske sinode dakovačke i srijemske*, Đakovo, 2008., br. 129.

21 Ivica PAŽIN, *Vjeronauk u školi. Izabrane teme*, 126.

22 Đakovačko-osječka nadbiskupija u svojim *Izjavama i odlukama Druge biskupijske sinode dakovačke i srijemske* propisala je odvijanje mistagoškog razdoblja za djecu prvopričesničke katehetske skupine. „Prvopričesničkim slavljem započinje jednogodišnja etapa mistagoškog produbljenja osobnog odnosa prvopričesnika s euharistijskim Gospodinom te iskustva njegove ljubavi i oproštenja, poosobljenja vjere u njegovu prisutnost u euharistijskom otajstvu te buđenje radosti zbog pripadnosti zajednici Crkve. (...) To je vrijeme naglašena odgoja djece kroz župnu katehezu za redovit sakramentalni život i za sudjelovanje u liturgiji Crkve te vrijeme uvođenja u iskustvo crkvenog zajedništva. Djecu se poznaje s njihovim mogućnostima aktivna sudjelovanja u liturgijskom slavlju.“ Mistagoško razdoblje ove katehetske skupine „završava upoznavanjem roditelja i djece sa sustavom župne kateheze koja se odvija u više paralelnih župnih skupina, sa svim mogućnostima koje nudi konkretna župna zajednica te upisivanjem i uključivanjem svakoga pojedinog prvopričesnika u jednu od župnih katehetskih skupina, uvažavajući pritom, osim potrebe župe, i savjet roditelja te želje i afinitete djece.“ *Ti si Krist – za nas i za sve ljude. Izjave i odluke Druge biskupijske sinode dakovačke i srijemske*, br. 399. O mistagoškom razdoblju potvrđeničke katehetske skupine vidjeti: *Isto*, br. 428.

23 Biblijske skupine za djecu i mlade viših razreda osnovne škole. Usp. Krešimir BULAT – Davor ŠAMADAN i suradnici, *Biblijske osobe. Priručnik za prvo godišće biblijske skupine*, Zagreb, 2012.; Krešimir BULAT – Davor ŠAMADAN i suradnici, *Biblijske osobe. Radni listovi za prvo godišće biblijske skupine*, Zagreb, 2012.; Krešimir BULAT – Davor ŠAMADAN i suradnici, *Isus je Krist. Priručnik za drugo godišće biblijske skupine*, Zagreb, 2014.; Krešimir BULAT – Davor ŠAMADAN i suradnici, *Isus je Krist. Radni listovi za drugo godišće biblijske skupine*, Zagreb, 2014.; Krešimir BULAT – Davor ŠAMADAN i suradnici, *Prva Crkva. Priručnik za treće godišće biblijske skupine (7. razred)*, Zagreb, 2017.; Krešimir BULAT – Davor ŠAMADAN i suradnici, *Prva Crkva. Priručnik za treće godišće biblijske skupine (7. razred)*, Zagreb, 2017. Ministrantska zajednica: Dejan ČAPLAR – Dejan HENČIĆ i suradnici, *Zajednica 1. Prvo godišće ministrantske skupine. Priručnik za katehete*, Zagreb, 2009.; Dejan ČAPLAR – Dejan HENČIĆ i suradnici, *Zajednica 1. Prvo godišće ministrantske skupine. Radni*

Potreba kateheze odraslih. Koliko je važna kateheza odraslih, ističe i *Opći direktorij za katehezu*: „Kateheza odraslih odnosi se na osobe koje imaju pravo i dužnost klicu vjere koju im je Bog darovao dovesti do zrelosti. (...) Zbog toga se vjera odrasle osobe mora trajno tumačiti, razvijati i štiti, kako bi zadobila onu kršćansku mudrost koja daruje smisao, jedinstvo, nadu mnogostrukim iskustvima njezinoga osobnog, društvenog i duhovnog života. Kateheza odraslih zahtijeva bižno otkrivanje tipičnih crta odraslog kršćanina u vjeri, njihovo pretakanje u ciljeve i sadržaje, određivanje neke nepromjenjive konstante u njezinom izlaganju, utvrđivanje najučinkovitijih metodoloških pokazatelja, odabiranje oblika i modela.“²⁴

Uz postojeće određene oblike kateheze odraslih, odnosno roditelja vezanih uz priprave za sakramente krsta,²⁵ prve ispovijedi i pričesti te potvrde, odraslima se nudi organizirano pohađanje zaručničkih tečajeva.²⁶ Posve je jasno da su ovi oblici katehetskih pouka odraslih pozvani pratiti stanje i obilježja duhovno-vjerničkoga života odraslih pa u svjetlu tih obilježja planirati i programirati katehetske oblike za ovu skupinu adresata.

Plan i program *Župna kateheza u obnovi župne zajednice* potiče zaživljavanje živih vjerničkih krugova u kojima nije toliko naglašena dob adresata nego interes.²⁷ U tim živim vjerničkim krugovima odrasli itekako mogu pronaći mjesta vlastitoga rasta u vjeri.²⁸

U župnim zajednicama tijekom pastoralno-katehetske godine mogu se naći i sljedeći oblici kateheze odraslih: pouke u jakim liturgijskim vremenima došašću i korizmi, duhovne obnove za određene skupine naslovnika odraslih adresata, pučke misije, trodnevnice ili devetnice za blagdan župe, razni seminari u organizaciji pokreta, udruga, redovničkih i drugih zajednica vjernika, tribine i predavanja.²⁹

Nedovoljno profiliranje službe kateheta u župnim zajednicama. Objavljivanje plana i programa *Župna kateheza u obnovi župne zajednice* pokrenulo je pitanje formacije i afirmacije župnih kateheta, župnih animatora i pastoralnih asistenata kojima bi, u suradnji sa župnicima i župnim vikarima, bilo poslanje i zadaća sustavno osmišljavanje, provođenje i unapređivanje župne kateheze u župnim zajednicama. Radni dokument

---

listovi, Zagreb, 2009.; Dejan ČAPLAR – Dejan HENČIĆ i suradnici, *Liturgija 2. Drugo godište ministrantske skupine*, Zagreb, 2012.; Dejan ČAPLAR – Dejan HENČIĆ i suradnici, *Liturgija 2. Radni listovi za drugo godište ministrantske skupine*, Zagreb, 2012.

24 KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, Zagreb, 2000., br. 173.

25 Usp. Pero ARAČIĆ, *Radosna poruka krštenja. Susreti s roditeljima prije i poslije krštenja*, Osijek, 2016.

26 O zaručničkim tečajevima – uvođenju, razvoju i trenutnom stanju, vidjeti u: Veronika RELJAC, *Pastoral braka i obitelji na iskušenju. Svjetla i sjene postkoncilskog pastoralnog braka i obitelji u Hrvatskoj (1965. – 2000.)*, Zagreb, 2011., 131-141.

27 Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA – NACIONALNI KATEHETSKI URED, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program*, 106-123.

28 Usp. Milan ŠIMUNOVIĆ – Ivica PAŽIN, *Promjene u katehetskom pastoralu župne zajednice. Utopija ili stvarnost?*, Zagreb, 2017., 237-384.

29 Usp. Ana Thea FILIPOVIĆ, *U službi zrelosti vjere i rasta osoba. Katehetska i religijskopedagoška promišljanja u suvremenom kontekstu*, 114. Posebne oblike kateheze odraslih donosi i: KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, br. 176.

Hrvatske biskupske konferencije i Vijeća za katehizaciju i novu evangelizaciju „*Da vaša radost bude potpuna*“ (Iv 15,11). *Kateheza i rast u vjeri u današnjim okolnostima* primjećuje: „Slabljenju župne kateheze pridonijelo je zacijelo i nedovoljno profiliranje lika i mjesta katehete u župnoj zajednici.“³⁰ *Opći direktorij za katehezu*, ističući važnost katehetske službe, „preporuča da u biskupiji bude određeni broj redovnika i vjernika laika koji su javno priznati te se trajno i velikodušno posvećuju katehezi, i u zajedništvu sa svećenicima i biskupom pridonose crkvenom oblikovanju kateheze koja je vlastita toj biskupijskoj zadaći.“³¹

1.2. ŽUPNA KATEHEZA – OČEKIVANJA

U promišljanju planiranja i programiranja katehetskog procesa u župnim zajednicama u promijenjenim okolnostima u Republici Hrvatskoj nakon demokratskog obrata ukratko smo istaknuli samo nekoliko važnih obilježja župne kateheze. Istaknuto dovoljno ukazuje na stvarnost župne kateheze u Crkvi u Republici Hrvatskoj. Iznošenje stvarnosti stanja župne kateheze pomoglo nam je izreći i određena očekivanja za što bolje i kvalitetnije osmišljavanje raznih oblika župne kateheze.

Župna kateheza odvija se u župnim zajednicama. Milan Šimunović i Ivica Pažin ističu: „Nema sumnje da kateheza danas, u sklopu općeg procesa evangelizacije te pastoralnoga djelovanja Crkve, mora sve više imati upravo *evangelizacijsku dimenziju*. Očito je, naime, da u govor o korjenitijoj obnovi župne zajednice naglasak valja staviti upravo na njezinu zadaću radosnijeg naviještanja, poziva, sabiranja, odnosno okupljanja svih onih koji žele živjeti iz vjere u Krista.“³² U tom smislu prvo što se kod vjernika, članova župnih zajednica, nužno treba ostvariti jest promjena shvaćanja župne zajednice kao servisne stanice koja zadovoljava samo određene vjerničke potrebe i pruža tražene usluge.³³ Upravo kao servisnu stanicu mnogi vjernici doživljavaju i prihvaćaju župnu zajednicu. Župna zajednica mnogo je više od pružanja određenih vjerskih usluga.

Isto tako odgovorni za župnu zajednicu trebaju promatrati i shvaćati vidljive znakove vremena te osjećati (ne)dinamiku vjerskoga života svojih župljanki i župljana, što im može pomoći u stvaranju osmišljenije katehetske ponude vjernicima svih životnih dobi.

Vrijeme u kojem živimo i stilovi života mijenjaju se brzinom koja više puta začuđuje i traži da ih se kvalitetno prati. Utilitarističko viđenje i življenje života očito je

30 HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA – VIJEĆE ZA KATEHIZACIJU I NOVU EVANGELIZACIJU, „*Da vaša radost bude potpuna*“ (Iv 15,11). *Kateheza i rast u vjeri u današnjim okolnostima. Radni dokument*, Zagreb, 2016., br. 84.

31 KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, br. 231.

32 Milan ŠIMUNOVIĆ – Ivica PAŽIN, *Promjene u katehetskom pastoralu župne zajednice. Utopija ili stvarnost?*, 50.

33 Usp. Josip BALOBAN, *Pastorani izazovi Crkve u Hrvata*, Zagreb, 1992., 74-75.

u našoj svakodnevnici, a sukladno tomu i utilitaristički stav prema odgoju.³⁴ Nestaje kršćanstvo po nasljeđu sa svim pozitivnim popratnim obilježjima,³⁵ a nastaje kršćanstvo po nasljedstvu s promijenjenim shvaćanjima i dimenzijama toga kršćanstva te se profilira osobno izborno kršćanstvo.³⁶ Ljudi postaju sve ravnodušniji prema vjeri, a vidljiva stupnjevita distanciranost prema župnoj zajednici i Crkvi uopće predstavlja velik izazov za pastoralno-katehetsko djelovanje.³⁷ Nestaje tradicionalni vjerski odgoj u obiteljima. Sekularizam, materijalizam i hedonizam sve su više na djelu u životu, mišljenju i djelovanju ljudi današnjice. Tih činjenica trebaju biti svjesni svećenici kao odgovorni za župne zajednice i kao nositelji i promotori cjelokupnog pastoralno-katehetskog procesa u njima. Nadalje, istaknutih činjenica trebaju biti svjesni svi oni koji su na izravan ili neizravan način odgovorni za planiranje i programiranje katehetskog pastoralna u župnim zajednicama. Katehetski pastoral nije samo dijakonijski (servisni, uslužni pastoral) nego i evangelizacijski i misionarski³⁸ koji dolazi ljudima na periferije njihova općeljudskog i vjerničkog života.³⁹

Trajno promišljati razne oblike kateheze odraslih. U svjetlu istaknute paradigme promjene katehetskog pastoralna u župnim zajednicama nužno je i hvalevrijedno trajno promišljati katehezu odraslih, kao i pronalaziti putove kako sve doći do članova župnih zajednica, onih koji su redoviti, ali i onih koji su povremeni i(li) neredoviti sudionici pastoralno-katehetsko-liturgijskih događanja u župnim zajednicama. Istaknuli smo u prijašnjoj točki postojanje ciljanih oblika katehetskih pouka odraslih u župnim zajednicama. Njih je važno i dalje provoditi uz nužna poboljšanja koja zahtijevaju vrijeme u kojemu se živi te ljudi, subjekti toga vremena. Prateći i reflektirajući znakove vremena, očekuje se i uvođenje nekih novih oblika katehetskih pouka koji će omogućiti ulazak u produbljeniju vjeru i djelatniji ulazak u život župne zajednice.

„Kršćanska zajednica neće imati trajne kateheze bez neposrednog i iskusnog sudjelovanja odraslih, bili oni primatelji ili unapreditelji katehetske djelatnosti. Odrasli upravljaju svijetom u kojem su mladi pozvani da žive i svjedoče vjeru koju kateheza želi produbiti i učvrstiti. Zato bi se i vjera odraslih stalno morala prosvjetljivati i obnavljati da prožme vremenite stvarnosti za koje su oni odgovorni. Da bi kateheza bila učinkovita, mora biti trajna, i bila bi promašena ako bi se zaustavila na pragu zrele dobi, jer je ona, naravno u drugom obliku, odraslima isto tako potrebna.“⁴⁰ Hrvatski

34 Usp. Milan ŠIMUNOVIĆ – Ivica PAŽIN, *Promjene u katehetskom pastoralu župne zajednice. Utopija ili stvarnost?*, 51.

35 Usp. *Isto*.

36 Usp. Pero ARAČIĆ – Gordana ČRPIĆ – Krunoslav NIKODEM, *Postkomunistički horizonti. Obrisni sustava vrijednosti i religijskih orijentacija u deset postkomunističkih zemalja*, Đakovo, 2003., 179. Preporučujemo članak: Stjepan KUŠAR, *Djelomično prihvatanje vjere – kršćanstvo po izboru*, u: *Bogoslovska smotra*, 66 (1996.) 2-3, 319-345.

37 Usp. Josip BALOBAN, *Pastorani izazovi Crkve u Hrvata*, 26-85.

38 Usp. Milan ŠIMUNOVIĆ, *Prenošenje vjere u promijenjenim okolnostima suvremenoga svijeta*, Zagreb, 2017.

39 PAPA FRANJO, *Evangelii gaudium – Radost evanđelja. Apostolska pobudnica biskupima, prezbiterima i đakonima, posvećenim osobama i svim vjernicima laicima o naviještanju evanđelja u današnjem svijetu* (24. XI. 2013.), br. 20., Zagreb, 2013.

40 IVAN PAVAO II., *Catechesi tradendae. Apostolska pobudnica o vjerskoj pouci u naše vrijeme*, (16. X. 1979.), br. 43., Zagreb, 1994.

biskupi također primjećuju kako je „sustavna i permanentna kateheza odraslih to nužnija što je njihova opća stručna i kulturna naobrazba veća i šira. Cilj svake kateheze odraslih treba biti postizanje zrelosti vjere kojom se mogu prihvaćati i osmišljavati razne životne situacije u kojima oni žive, kao i dužnosti koje u obiteljskom i društvenog životu obnašaju.“⁴¹ Pastoralno-katehetski rad s odraslima pomaže cjelovitijemu shvaćanju i prihvaćanju pastoralno-katehetskog rada s djecom i mladima jer ako će odraslima, konkretno roditeljima, biti jasna svrha trajne katehetske pouke, onda ni odrasli ni njihova djeca neće dovoditi u pitanje sudjelovanje u katehetskoj pouci bilo u župnoj zajednici bilo na vjeronauku u školi.⁴²

Priprava djece i mladih za sakramente. Već je prije bilo istaknuto da su hrvatski biskupi donijeli odluku o dvogodišnjoj pripravi djece za sakramente prve ispovijedi i prve pričesti, kao i višegodišnjoj pripravi mladih za sakrament potvrde. Te odluke zahtijevaju provođenje na nižim razinama odlučivanja, odnosno na razinama nad/biskupija i župnih zajednica. Sukladno tome, budući da nema službenih planova i programa za prvopričesničke i potvrđeničke katehetske skupine, krajnje je vrijeme da se spomenuti planovi i programi donesu ili na nacionalnoj razini ili da svaka nad/biskupija donese na svojoj razini, kako bi se moglo kvalitetnije i kreativnije osmisлити pripreme sa svim adresatima koje pripreme obuhvaćaju.⁴³

Donošenje službenih planova i programa za sve katehetske skupine. Velika pomoć onima koji su uključeni u odvijanje raznih oblika katehetskih susreta bilo bi donošenje službenih planova i programa za sve katehetske skupine – dobne i žive vjerničke krugove ili barem detaljnije upute za razradu katehetskih tema u navedenim katehetskim skupinama, i to na nacionalnoj razini ili nad/biskupijskim razinama.

Premda se vide pomaci, još uvijek nedostaju katehetski priručnici, materijali i razna pomagala za pojedine katehetske skupine. Postoje priručnici, vježbenice, pripremnice, radne bilježnice za određene katehetske skupine,⁴⁴ kao i djela katoličkih

41 HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Na svetost pozvani. Pastoralne smjernice na početku trećega tisućljeća* (15. VIII. 2002.), br. 29., Zagreb, 2002.

42 Usp. Josip ŠIMUNOVIĆ, *Župna zajednica na početku trećega tisućljeća. Pastoralno-teološka razmišljanja o mogućnostima ostvarivanja župnoga pastorala u Republici Hrvatskoj*, 185-187.

43 Usp. Josip ŠIMUNOVIĆ, *Priprava djece za sakramente prve ispovijedi i pričesti*, u: *Diacovensia*, 24 (2016.) 4, 587-594.

44 Donosimo samo neka djela: Radovan LIBRIĆ – Katarina PUČAR – Ružica RAZUM (ur.), *Ja sam s vama. Pripremnica za prvu ispovijed i pričest*, Zagreb, 2014.; Radovan LIBRIĆ – Katarina PUČAR – Ružica RAZUM (ur.), *Ja sam s vama. Pripremnica za prvu ispovijed i pričest. Priručnik za katehete*, Zagreb, 2012.; *Isus – naš život. Priprava za sakramente prve ispovijedi i pričesti. Priručnik za voditelje*, Split, 2014.; *Isus – naš život. Priprava za sakramente prve ispovijedi i pričesti. Priručnik za prvopričesnike*, Split, 2014.; Josip JAKŠIĆ – s. Karolina MIČANOVIĆ, *Duha nam svoga daj. Vježbenica na putu prema sakramentu potvrde*, Zagreb, 2007.; PAPINSKO MISIJSKO DJELO SVETOG DJETINJSTVA – NACIONALNA UPRAVA PAPINSKIH MISIJSKIH DJELA U RH – NACIONALNA UPRAVA PAPINSKIH MISIJSKIH DJELA U BiH, *Došašće s dječakom iz Haitija. Misijski materijali za animaciju djece u župama*, Zagreb, 2016. Dječji mjesečni list *Mali koncil MAK* redovito ima rubrike koje su posvećene pripravi prvopričesnika i prvopričesnika za sakramente prve ispovijedi i pričesti. Također treba spomenuti i priloge za prvopričesnike u *Vjesniku Đakovačko-osječke nadbiskupije* i *Srijemske biskupije*

izdavačkih kuća koja se koriste u katehezi⁴⁵ te razna prigodna izdanja,⁴⁶ no za sustav- nije vođenje katehetskih skupina bilo kojeg imena i za bilo koju životnu dob, nužni su priručnici, radne bilježnice i materijali koji bi pomogli u ostvarivanju itinererija katehetske pouke.

Važnost službe župnoga katehete. Sve je očitije da smo svi pozvani „više poraditi na profiliranju poslanja i službenog imenovanja župnoga katehete. Oni moraju steći uvjerenje da ih Crkva zaista treba. (...) Činjenica je da velik broj teološki educiranih laika nema afiniteta za vjeronauk u školi, a za mnoge uostalom i nema *radnoga mjesta*, a mogli bi se angažirati u župnoj zajednici kao pastoralni asistenti i katehete. Dok valja stimulirati dobrovoljni rad, ipak će trebati nešto više osjetljivosti i domišljatosti i za *ulaganje u ljude*, konkretno u stručnjake, voditelje katehetskih centara i katehete, pa čak i na uštrb nekih drugih župnih izdataka.“⁴⁷ Zato u skorijoj budućnosti Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu planira omogućiti pastoralno-katehetski smjer na Institutu religijskih znanosti. Prepoznao je znak vremena i potrebu Crkve, dat će svoj doprinos u formaciji za pastoralno-katehetski rad u župnim zajednicama, a na hijerarhijskoj je Crkvi odluka hoće li prihvatiti izazov u profiliranju crkvene službe župnoga katehete i pastoralnog asistenta.⁴⁸

Župnik i župni vikar – promicatelji i sudionici katehetskoga procesa u župnoj zajednici. Cjelokupan pastoralno-katehetsko-liturgijski život župne zajednice povjeren je svećeniku kao voditelju župne zajednice.⁴⁹ U toj povjerenj i odgovornoj zadaći pomažu mu suradnici. Kateheza i katehetski proces u župnoj zajednici prepoznatljive su stvarnosti svećeničke službe. Stoga je svećenik promicatelj i sudionik katehetskoga procesa u župnoj zajednici. Kao voditelj župne zajednice i onaj kojemu je povjerena briga za cjelokupnu pastoralno-katehetsko-liturgijsku djelatnost u zajednici osigurava katehetsku pouku za sve životne dobi svojih vjernika te bdije nad njezinom izved- bom.⁵⁰

„Svećenik bi trebao biti svjestan svoje katehetske službe koja je sastavni dio sve- ćeničke službe i svećeničkoga identiteta te se od nje ne bi smio posve dispenzirati. (...) Kao prvi kateheta u župnoj zajednici i odgojitelj Božjega naroda, uz postojeće pastoralne obveze, svećenik (župnik, a onda i župni vikar) pronalazi put aktivnijeg sudjelovanja u katehetskom procesu svoje župne zajednice. Kroz katehetski proces ima mogućnost boljeg upoznavanja svojih župljana, konkretno djece i mladih kao i

45 Usp. Bernhard MEUSER – Nils BAER, *Youcat. Priprava za sakrament potvrde. Priručnik za krizmanike*, Split, 2016.; Nils BAER, *Youcat. Priprava za sakrament potvrde. Priručnik za voditelje*, Split, 2015.

46 Usp. *Ja izabrah vas (Iv 15,16). Materijali za odgoj mladih u vjeri*, Zagreb, 2000. Ističemo i priručnike koji se pripremaju za Susrete hrvatske katoličke mladeži.

47 HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA – VIJEĆE ZA KATEHIZACIJU I NOVU EVANGELIZACIJU, „*Da vaša radost bude potpuna*“ (Iv 15,11). *Kateheza i rast u vjeri u današnjim okolnostima. Radni dokument*, br. 85.

48 Usp. Ivan TAŠEV, Fakultet se sprema za formiranje župnih kateheta, u: *Glas Koncila* 29. siječnja 2017., 13.

49 Usp. *Zakonik kanonskog prava. S izvorima*, Zagreb, 1996., kan. 519.

50 Usp. *Isto*, kan. 528 § 1.

njihovih obitelji.⁵¹ Na tragu istaknutoga, mišljenja smo da svećenik ne bi smio posve napustiti svoju katehetsku službu kao ni ulaganje u vlastite metodičko-didaktičke kompetencije. Pred odgovorne se stavlja potreba poboljšanja trajne formacije svećenika koja bi obuhvaćala i trajnu didaktičko-metodičku formaciju. Cesare Nosiglia zato potiče: „Upravo u trajnome obavljanju kateheze, više negoli u samome propovijedanju i homiliji, svećenik može danas naći trajan poticaj da se obnavlja u svojoj formaciji, u svome jeziku i u svojoj sposobnosti da današnjim ljudima govori s učinkovitošću i prodornošću.“⁵²

Suradnja svećenika, vjeroučitelja i župnih kateheta. Slijed izrečenih misli pred nas stavlja i nužnu suradnju svećenika, vjeroučitelja i župnih kateheta u katehetskom procesu župne zajednice. Nemoguće je danas planirati i programirati te izvoditi katehetski proces unutar župne zajednice bez kvalitetne suradnje svećenika i vjernika laika. „Župna zajednica predstavlja odlično mjesto suradnje svećenika i vjernika laika. Danas je potrebna ta suradnja. Zato se i suradnja svećenika i kateheta u župnoj zajednici te suradnja svećenika i vjeroučiteljica i vjeroučitelja u školi preporučuje kao obostrani proces samoizgradnje i izgradnje crkvene zajednice.“⁵³

2. VJERONAUK IZMEĐU STVARNOSTI I OČEKIVANJA

2.1. VJERONAUK U OSNOVNIM I SREDNJIM ŠKOLAMA – STVARNOST

Dolaskom demokratskih procesa, a s njima i promjena u Republici Hrvatskoj, konfesionalni katolički vjeronauk ponovno je uveden u školski odgojno-obrazovni sustav. „Republika Hrvatska prepoznala je poslije demokratskih promjena važnost cjelovitog odgoja i razvoja svojih mladih generacija, otvaranja obzorja njihova znanja cjelokupnom ljudskom iskustvu i pluralnom životnom ambijentu, vrijednost promicanja kritičkoga duha te vrednovanja duhovne dimenzije čovjeka koja je osobito živa kod mladih ljudi.“⁵⁴ Nakon skoro pedeset godina katolički je vjeronauk ponovno školski predmet.⁵⁵ „Cjeloviti odgoj i obrazovanje mladih naraštaja, na koji oni imaju pravo, nužno podrazumijeva i religiozni odgoj u školi, vodeći računa o društvenoj i odgojnoj važnosti religijske činjenice u hrvatskom narodu i u Europi u cjelini. Ako bi hrvatska škola isključivala religioznu dimenziju, koja je bitno konstitutivna svakome čovjeku i

51 Josip ŠIMUNOVIĆ, Župnik i župni vikar – promotori i sudionici katehetskog procesa u župnoj zajednici, u: *Službeni vjesnik Varaždinske biskupije*, 20 (2016.) 3, 211.

52 Cesare NOSIGLIA, Uvodna razmišljanja uz simpozij, u: *Katehetski glasnik*, 7 (2009.) 3, 23.

53 Josip ŠIMUNOVIĆ, Župnik i župni vikar – promotori i sudionici katehetskog procesa u župnoj zajednici, 211.

54 Đuro HRANIĆ, Doprinos vjeronauka u školi odgojno-obrazovnom sustavu u Republici Hrvatskoj, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije*, 145 (2017.) 6, 2.

55 O doprinosu katoličkoga vjeronauka odgojnom djelovanju škole više u: Blaženka Valentina MANDARIĆ – Ružica RAZUM, *Važnost odgoja u današnjem svijetu. Doprinos vjeronauka odgojnom djelovanju škole*, Zagreb, 2015.

kao takva čini čovjeka još više čovjekom i prema tome ima središnju ulogu u čovjekovu životu, ne bi poštivala svoje učenike.“⁵⁶

Godine 2016. svečano je proslavljena dvadeset peta obljetnica vjeronauka u školi, njegova ponovnog uvođenja u odgojno-obrazovni sustav Republike Hrvatske.⁵⁷

O katoličkom vjeronauku u osnovnim i srednjim školama može se razmišljati i pisati na različite načine. Tomu smo svjedoci svih ovih godina kada su se o katoličkome vjeronauku vodile takve rasprave⁵⁸ koje se nisu vodile ili se ne vode ni za jedan školski predmet, a pogotovo ne za školske predmete od nacionalne važnosti poput hrvatskoga jezika ili povijesti. Od njegova ponovnog uvođenja pa do danas postoje njegovi zagovaratelji i dežurni osporavatelji te izbacivači i u društvu, ali i u Crkvi,⁵⁹ iako se stanovnici Republike Hrvatske u visokom postotku deklariraju katolicima! Unatoč svemu tome, katolički vjeronauk u osnovnim i srednjim školama profilirao se u školski predmet sa svojim vlastitim identitetom. Pravno je utemeljen⁶⁰ Ugovorom između Svete Stolice i Republike Hrvatske⁶¹ te provedbenim Ugovorom o katoličkom vjeronauku u javnim školama i vjerskom odgoju u javnim predškolskim ustanovama.⁶²

Postojanje spomenutih ugovora ne znači da je katolički vjeronauk oslobođen trajnih napora oko kvalitetnije nastave,⁶³ ali ni dilema koje potenciraju razni čimbenici društva i Crkve u Republici Hrvatskoj.⁶⁴ Ivica Pažin dobro primjećuje kada kaže da „sve više postajemo svjedoci činjenice da se ugovori, i ne samo ovi koji definiraju status vjeronauka u školi, dovode u pitanje. Oni tako sve više postaju, čini nam se, nešto nalik ‘staklenom savezu’ po kojemu, umjesto da ga se njeguje, neki sve više skaču u želji da što prije pukne. Često to biva i zadaćom nekih medija, a s tim, naravno, i raznih

56 Milan ŠIMUNOVIĆ, *Kateheza prvenstvena zadaća Crkve. Identitet i perspektive hrvatske pokoncijske kateheze i katehetike. U obliku bilance*, Zagreb, 2011., 392.

57 Usp. Svečana akademija u povodu 25 godina vjeronauka u školi, u: *Katehetski glasnik*, 15 (2016.) 1-2, 90-93; Simpozij u povodu 25 godina vjerskog odgoja i vjeronauka u školi, u: *Isto*, 94-104.

58 Dovoljno se prisjetiti komentara na našim portalima nakon objave Poruke za novu školsku i katehetsku godinu mons. Đure Hranića krajem kolovoza 2017. godine. Cjelovitu Poruku vidi u: Đuro HRANIĆ, *Škola i vjeronauk pred izazovom obrazovne reforme*, *Glas Koncila* 27. kolovoza 2017., 2.

59 „Zdravorazumski gledano, nije normalno da vjeronauk, kao školski predmet, izaziva tolike reakcije kod dijela javnosti. Postoje oni koji se nekako odmah uzvrpolje, uznemire, postanu otrovni, počnu vrijeđati, ismijavati pa žele ukidati predmet ili ga, u najboljem slučaju, staviti na margine nastave.“ Branimir STANIĆ, *Zadnjih četvrt stoljeća vjeronauka u školi: između krize i blagostanja*, *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije*, 145 (2017.) 6, 21.

60 Preporučujemo članak: Josip ŠALKOVIĆ, *Pravni okvir katoličkog vjeronauka u javnim školama: aktualnosti i perspektive*, u: Ružica RAZUM (ur.), *Zbornik radova sa znanstvenog simpozija Vjeronauk nakon dvadeset godina: izazov Crkvi i školi*, Zagreb, 2011., 121-141.

61 Usp. Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture, u: *Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske*, Zagreb, 2001.

62 Usp. *Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Hrvatske biskupske konferencije o katoličkom vjeronauku u javnim školama i vjerskom odgoju u javnim predškolskim ustanovama*, na: <http://www.hbk.hr/?type=dokument&ID=35> (15. IX. 2017.).

63 Usp. Ružica RAZUM, *Nove perspektive vjeronaučne nastave*, u: Valentina Blaženka MANDARIĆ – Alojzije HOBLAJ – Ružica RAZUM, *Vjeronauk izazov Crkvi i školi. Empirijsko istraživanje na području Zagrebačke nadbiskupije*, Zagreb, 2011., 67-80

64 Usp. Đuro HRANIĆ, *Je li vjeronauk odgovorio na očekivanja Crkve?*, u: Ružica RAZUM (ur.), *Zbornik radova sa znanstvenog simpozija Vjeronauk nakon dvadeset godina: izazov Crkvi i školi*, Zagreb, 2011., 25-37.

političkih opcija te mnogih nevladinih udruga.⁶⁵ To da je neko društvo laičko, znači da bi trebalo voditi pluralizmu u kojemu ima mjesta i za vjersku slobodu. „Rasprava o slobodi religije ne smije se vrtjeti oko značenja takvu slobodu poštovati ili ne poštovati, nego takvu slobodu poticati. Neki, u ime laičnosti, zahtijevaju da država ni na koji način ne potiče i podupire ulogu vjere i religije u društvu, dok se za druge oblike slobode bespredmetno bore i od države očekuju da ih potiče.“⁶⁶

Katolički vjeronauk u osnovnim i srednjim školama izborni je predmet koji nakon izbora postaje obvezatnim školskim predmetom. Kao takav, katolički vjeronauk u osnovnim i srednjim školama ima svoje mjesto u redovitoj satnici. U ostvarivanju se ravna po svojim ciljevima i svrsi. Njegova dinamika očituje se u postupnosti i sustavnosti tema nastavnoga plana i programa razrađenog po godištimama i po svim normama odgovornima za odgoj i obrazovanje u Crkvi i državi. On nije školski predmet manje vrijednosti koji ne potiče razvoj učenica i učenika u svim dimenzijama⁶⁷ te koji ne omogućava kreativnost nastavnog procesa i odgojno-obrazovnog sustava uopće. Iznimno je dobro prihvaćen od učenica i učenika, o čemu svjedoče i provedena istraživanja u Republici Hrvatskoj.⁶⁸

Katolički vjeronauk predaju fakultetsko visokoobrazovane osobe – vjeroučiteljice i vjeroučitelji.⁶⁹ Dobivaju *missio canonica*, polažu stručni ispit, imaju trajnu formaciju i usavršavanja na nacionalnoj, nad/biskupijskoj, županijskoj, školskoj i osobnoj razini.⁷⁰

Razmišljanja o ostvarenju i očekivanjima od vjeronauka u osnovnim i srednjim školama u hrvatskoj stvarnosti ističu i njegov suodnos sa župnom katehezom. Katolički vjeronauk i župna kateheza dvije su stvarnosti jednoga vjerskog odgoja i obrazovanja. Konfesionalnost vjeronauka u školi „svoju potpunu svrhu zadobiva tek u konkretnom životu župne zajednice u kojoj se vjera uči, slavi i živi, a što nije uvijek moguće ostvarivati u predmetu kao što je vjeronauk u školi.“⁷¹ Taj suodnos otvara mogućnosti

65 Ivica PAŽIN, Vlastitosti vjeronauka u školi – dio njegova identiteta ili izvor stalnih propitivanja?, 25.

66 *Isto*, 27.

67 Usp. Josip BALOBAN, Vjeronauk u školi u službi hominizacije i evangelizacije pojedinaca i društva, u: Ružica RAZUM (ur.), *Zbornik radova sa znanstvenog simpozija Vjeronauk nakon dvadeset godina: izazov Crkvi i školi*, Zagreb, 2011., 75-92.

68 Usp. Blaženka s. Valentina MANDARIĆ, Prihvaćenost vjeronauka kao školskog predmeta, u: *Isto*, 93-119.

69 Usp. Valentina Blaženka MANDARIĆ – Ivanka PETROVIĆ, Identitet nastavnika vjeronauka u hrvatskoj školi, u: Valentina Blaženka MANDARIĆ – Alojzije HOBLAJ – Ružica RAZUM, *Vjeronauk izazov Crkvi i školi. Empirijsko istraživanje na području Zagrebačke nadbiskupije*, Zagreb, 2011., 83-131; Valentina Blaženka MANDARIĆ – Ivanka PETROVIĆ, Perspektive razvoja vjeroučiteljevih kompetencija, u: *Isto*, 133-146; Alojzije HOBLAJ, Formacija vjeroučitelja u okviru Bolonjskog procesa – izazov za visoka crkvena učilišta u Hrvatskoj, u: Ružica RAZUM (ur.), *Zbornik radova sa znanstvenog simpozija Vjeronauk nakon dvadeset godina: izazov Crkvi i školi*, Zagreb, 2011., 117-204.

70 O važnosti Katehetskih ljetnih škola vidjeti u: Milan ŠIMUNOVIĆ, *Kateheza prvenstvena zadaća Crkve. Identitet i perspektive hrvatske pokonciliske kateheze i katehetike. U obliku bilance*, Zagreb, 2011., 51-63. Usp. također i: Valentina Blaženka MANDARIĆ – Ivanka PETROVIĆ, Perspektive razvoja vjeroučiteljevih kompetencija, 133-146. *Katehetski glasnik* redovito donosi izvješća s katehetskih škola tijekom školske godine.

71 Ivica PAŽIN, Vlastitosti vjeronauka u školi – dio njegova identiteta ili izvor stalnih propitivanja?, 27.

služenja ljudima u školskom okruženju i doprinosi humanizaciji škole koja se može očitovati i ostvarivati u raznim poljima školskog pastoralala.⁷²

2.2. VJERONAUKE U OSNOVNIM I SREDNJIM ŠKOLAMA – OČEKIVANJA

Razmišljanje o ostvarenju katoličkoga vjeronauka u osnovnim i srednjim školama te očekivanja različitih adresata započinjemo roditeljima učenica i učenika koji pohađaju nastavu katoličkoga vjeronauka. Neupitno je da roditelji koji upisuju svoju djecu i mlade imaju i neka očekivanja od same nastave konfesionalnoga vjeronauka. Isto tako možemo tvrditi i za roditelje čija djeca i mladi pohađaju katehetske susrete u župnim zajednicama. U dijelu članka o župnoj katehezi nismo posebno govorili o roditeljima i njihovim očekivanjima od same župne kateheze, ali zato možemo tvrditi da ono što ćemo reći u ovome dijelu članka o roditeljima, dakle, u kontekstu vjeronauka u školi, uglavnom ili možda s nekom malom razlikom, vrijedi i za odnos roditelja prema župnoj katehezi koju pohađaju njihova djeca i mladi.

Zajednička sinoda biskupija Savezne Republike Njemačke pozvala je roditelje da budu svjesni vlastite odgovornosti uspješna odvijanja nastave vjeronauka u školi. Roditelje djece i mladih se „moli da realno gledaju na mogućnosti i granice vjeronauka i da u nj ne polažu nade koje on ne može ispuniti zbog specifično školskih uvjeta i ciljeva. Vjeronauk u školi ne može roditelje osloboditi odgovornosti za religiozni odgoj. On je, štoviše, upućen i na vjerski život u obitelji i župnoj zajednici. Roditelji sa svoje strane trebaju smatrati obvezom savjesti da potiču sudjelovanje svoje djece u vjeronauku.“⁷³

Kakva je slika obitelji iz kojih dolaze naše učenice i naši učenici, adresati vjeronaučne nastave u osnovnim i srednjim školama? U odgovoru na ovo pitanje ne možemo ne istaknuti tipologiju vjernika koju primjenjujemo na roditelje djece i mladih, polaznika katoličkog vjeronauka. Određeni tipovi vjernika – roditelja imaju ili nemaju neka očekivanja od katoličkoga vjeronauka u osnovnim i srednjim školama. Ove nepobitne činjenice svjesni su svi zaređeni i nezaređeni službenici Crkve u Republici Hrvatskoj bilo da su izravno ili neizravno povezani s odvijanjem nastave katoličkoga vjeronauka u školskome prostoru.

Imamo tako najjednostavniju podjelu na vjernike i nevjernike. Ne dolaze sve učenice i svi učenici iz vjerničkih obitelji. Oni koji su vjernici, mogu biti nominalni, tradi-

72 Usp. Ana Thea FILIPOVIĆ, Školski pastoral kao oblik kršćanskog služenja ljudima u školskom okruženju i doprinos humanizaciji škole, u: Ružica RAZUM (ur.), *Zbornik radova sa znanstvenog simpozija Vjeronauk nakon dvadeset godina: izazov Crkvi i školi*, Zagreb, 2011., 159-176.

73 ZAJEDNIČKA SINODA BISKUPIJA SAVEZNE REPUBLIKE NJEMAČKE, *Vjeronauk u školi*, Zagreb, 1995., br. 3.3.

cionalni, praktični⁷⁴ i izborni vjernici⁷⁵ ili redoviti praktikanti, povremeni praktikanti, prigodni praktikanti i nepraktikanti.⁷⁶

Roditelji koji nisu vjernici ne očekuju nešto posebno od nastave katoličkoga vjeronauka u školi. Upisuju svoju djecu i mlade na nastavu konfesionalnoga vjeronauka iz razloga što su većina učenica i učenika iz razrednog odjela njihove djece i mladih odabrala spomenutu nastavu. U tome imaju neku sigurnost da njihova djeca i mladi neće biti prepušteni samima sebi, ulici ili mogućoj neorganiziranosti škole u slučaju s onim učenicama i učenicima koji ne pohađaju nastavu katoličkoga vjeronauka.

Roditelji nominalni vjernici „uvjerenja su da im djeca i mladi neće ništa loše naučiti na satovima nastave katoličkoga vjeronauka. Dapače, drže da će njihovoj djeci ono što uče i što je povezano s nastavom vjeronauka dobro doći u daljnjim vjerskim socijalizacijama, prepuštajući tako drugima ostvarenje vlastite dužnosti i odgovornosti vjerskog odgoja i obrazovanja.

Postoji velik broj roditelja koji se tradicionalno smatraju katolicima koji pružaju određeni vjerski odgoj u svojim obiteljima, ali više puta nedostatan, pa im dobro dođe vjeronauk u školi da popuni određene *praznine* u vjerskom odgoju i obrazovanju njihove djece i mladih.

Postoje i roditelji praktični vjernici koji žele da vjeronauk u školi pomogne njihovoj djeci i mladima u izgradnji osobnosti i čvrstoga vjerskog stava, koji znaju svrhu i ciljeve katoličkoga vjeronauka u školi, koji su glasnici njegove iznimno značajne uloge u cjelokupnom odgoju i obrazovanju djece i mladih.“⁷⁷

Roditelji trebaju pratiti odgojno-obrazovni proces svoje djece i svojih mladih u osnovnim i srednjim školama. Sukladno je i s nastavom katoličkoga vjeronauka, bez obzira na njihovu crkvenu stupnjevitost ili distanciranost.⁷⁸ Roditelji su prvi odgojitelji svoje djece, pa bi tako trebali biti i prvi odgojitelji u vjeri. No roditeljska stvarnost obilježena ravnodušnošću prema vjeri i vjerskim sadržajima, njihovom marginalizacijom, tradicionalnim shvaćanjem vjere s nedovoljnim iskustvom i znanjem o vjeri, kod mnogih je roditelja urodila delegiranjem vjerskoga odgoja kvalificiranim stručnjacima. Ovu prisutnu roditeljsku stvarnost u odnosu prema vjerskom odgoju i obrazovanju nužno je mijenjati bez obzira na to koliko ta promjena iziskivala napora i truda od zaređenih i nezaređenih crkvenih službenika.

Sljedeći adresat koji nešto očekuje od nastave konfesionalnog vjeronauka u školi jest Crkva.⁷⁹ Kada ne bi očekivala, ne bi ni pokrenula postupak ponovnog vraćanja

74 Usp. Gordan ČRPIĆ – Stjepan KUŠAR, Neki aspekti religioznosti u Hrvatskoj, u: *Bogoslovska smotra*, 68 (1998.) 4, 555-556.

75 Usp. Pero ARAČIĆ – Gordan ČRPIĆ – Krunoslav NIKODEM, *Postkomunistički horizonti. Obris sustava vrijednosti i religijskih orijentacija u deset postkomunističkih zemalja*, Đakovo, 2003., 179.

76 Usp. Josip BALOBAN – Gordan ČRPIĆ, Određeni aspekti crkvenosti, u: *Bogoslovska smotra*, 70 (2000.) 2, 265.

77 Josip ŠIMUNOVIĆ, Vjeronauk u školi između roditeljskih očekivanja, društvenih ciljeva, potreba mladih i crkvenoga služenja čovjeku, u: *Crkva u svijetu*, 45 (2010.) 4, 398-399.

78 Usp. Josip BALOBAN, *Djelovanje Crkve u novim društvenim okolnostima*, Zagreb, 1995., 51-60.

79 Usp. Đuro HRANIĆ, Je li vjeronauk odgovorio na očekivanja Crkve?, u: Ružica RAZUM (ur.), *Zbornik radova sa znanstvenog simpozija Vjeronauk nakon dvadeset godina: izazov Crkvi i školi*, Zagreb, 2011., 25-37.

katoličkog vjeronauka u hrvatski školski odgojno-obrazovni sustav, nakon gotovo pedeset godina prisilne odstranjenosti iz toga sustava. „Želja Crkve za vjeronaukom u školi nošena je vizijom one Crkve o kojoj govori Drugi vatikanski koncil u pastoralnoj konstituciji *Gaudium et spes*. To je vizija Crkve koja sudjeluje u oblikovanju svijeta i društva u dijalogu sa znanostu i kulturom, gospodarstvom i politikom. Crkva u tom smislu želi motivirati, ali i osposobiti mlade ljude da upravo iz perspektive kršćanske vjere surađuju u stvaranju i oblikovanju društva i kulture. Toj i takvoj slici Crkve služi i vjeronauk u školi.“⁸⁰ Nastavljajući na rečeno, može se očekivati da će se odgovorni u Crkvi zauzimati za što kvalitetnije planiranje i programiranje vjeronaučne nastave u svim njezinim sastavnim segmentima.

U svom predavanju na znanstvenom simpoziju *Vjeronauk nakon dvadeset godina: izazov Crkvi i školi* mons. Đuro Hranić daje odgovor na pitanje o tome je li vjeronauk u školi odgovorio na očekivanja Crkve, a mi ga na ovome mjestu ističemo: „Očekivanja Crkve od vjeronauka danas i prije dvadeset godina nikako nisu ista i bilo bi veoma loše kad bi ta očekivanja bila ista. Velik dio onih očekivanja od prije dvadeset godina ostvaren je, ali tijekom dvadeset godina pojavila su se i iskristalizirala nova očekivanja, a to se događa i danas: jednostavno zato jer je riječ o živoj stvarnosti, o živim ljudima koji čine školu, Crkvu i društvo, pojavljuju se novi izazovi, novi dokumenti, nove zadaće i potrebe. Crkva ima konstantne ciljeve. Oni mijenjaju svoje oblike, ali ne i sadržaje. Crkva je više od škole i zato ona u svojim očekivanjima ne može polaziti iz perspektive škole niti se može i smije zadržati samo kod nje. Tako vjeronauk u školi i nakon dvadeset godina ostaje avantura i zadaća koja nas nužno pokreće, avantura u kojoj i Crkva smije imati i neka nova očekivanja od vjeronauka kako bi on i dalje ostao vjeran Bogu i čovjeku.“⁸¹

Učenice i učenici koji su upisali nastavu vjeronauka također imaju neka svoja očekivanja od same nastave vjeronauka. U školskoj 2016./2017. godini osnovnu je školu pohađalo ukupno 321 556 učenika i učenica. U navedenoj je godini nastavu vjeronauka pohađalo 292 260 učenika i učenica, što od ukupnog broja učenika i učenica čini postotak od 90,89 %. U istoj školskoj godini srednju je školu pohađalo ukupno 159 023 učenice i učenika. U navedenoj godini nastavu vjeronauka pohađalo je 124 834 učenice i učenika, što od njihova ukupnog broja čini postotak od 78,50 %.⁸²

Broj upisanih učenika i učenica na katolički vjeronauk u osnovnim i srednjim školama svakako je ohrabrujući, motivirajući, ali i obvezujući. Ohrabrujući jer se, unatoč raznim vanjskim akterima umanjivanja vrijednosti katoličkoga vjeronauka, roditelji, djeca i mladi odlučuju pohađati vjersku pouku u školi. Motivirajući za one koji su izravno ili neizravno odgovorni za ostvarenje katoličkog vjeronauka u osnovnim i srednjim školama. To bi konkretno značilo da nastava katoličkoga vjeronauka bude stručno, životno, vjermički, svjedočki te evangelizacijski kvalitetno osmišljena. Nužno

80 Ivica PAŽIN, *Vjeronauk u školi. Izabrane teme*, 21.

81 Đuro HRANIĆ, Je li vjeronauk odgovorio na očekivanja Crkve?, 36.

82 Vjeronauk u osnovnim i srednjim školama u RH (za razdoblje od 2015./2016. do 2016./2017.). Izvor: e-Matica od 29. kolovoza 2017. godine.

je komunicirati sadržaje da budu shvatljivi i prihvatljivi djeci i mladima, uvijek poštujući poznato katehetsko načelo vjernosti Bogu i vjernosti čovjeku. Obvezujući kako se ne bi posustalo u nakani da nastava katoličkoga vjeronauka bude sol i svjetlo u cjelokupnom odgojno-obrazovnom sustavu. „Budućnost vjeronauka u školi povezana je s njegovom sposobnošću da dade svoj doprinos kvalitetnijoj odgojnoj ponudi škole i još više sa sposobnošću da bude značajno iskustvo u odnosu na očekivanja djece, mladih, učenikâ i njihovih roditelja.“⁸³

U prilog izrečenome, samo informacijski, bez neke detaljnije analize, predstavljamo nekoliko mišljenja o vjeronauku kao predmetu u školi u sklopu određenih istraživanja ili projekata. Prvo donosimo mišljenja koja su iznijeli polaznici katoličkoga vjeronauka u sklopu istraživanja *Religioznost zagrebačkih adolescenata* provedenoga 2016. godine.⁸⁴ U istraživanju je sudjelovao 1121 ispitanik – učenice i učenici koji pohađaju srednje škole grada Zagreba.

Tablica 1. Mišljenje o vjeronauku kao predmetu u školi (samo polaznici vjeronauka): učestalost pojedinog odgovora.

	n	(%)
Mišljenje o vjeronauku u školi:		
vjeronauk je važan predmet u školi	213	(27,2)
bilo bi bolje da je umjesto vjeronauka neki drugi predmet	115	(14,7)
vjeronauk pomaže u razumijevanju sadržaja iz drugih predmeta	72	(9,2)
vjeronauk doprinosi proširenju kršćanskih i kulturnih obzorja	384	(49,0)
ukupno	784	(100,0)
Procijeni svoje znanje iz vjeronauka:		
nedovoljan (1)	13	(1,5)
dovoljan (2)	22	(2,5)
dobar (3)	150	(17,3)
vrlo dobar (4)	309	(35,6)
izvrstan (5)	374	(43,1)
ukupno	868	(100,0)

83 Valentina MANDARIĆ, Odgojna, kulturna i evangelizacijska dimenzija vjeronauka u školi, u: *Kateheza*, 23 (2001.) 1, 13.

84 Voditeljica je projekta *Religioznost zagrebačkih adolescenata* prof. dr. sc. Valentina Mandarić. Spomenuti projekt prijavljen je na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu i financiran od Ministarstva znanosti i obrazovanja. Do predaje članka u tisak nije objavljena studija sa svim rezultatima istraživanja jer je projekt još uvijek u tijeku.

Koju bi ocjenu dao vjeronauku kao školskom predmetu u tvojoj školi?		
nedovoljan (1)	30	(3,5)
dovoljan (2)	53	(6,1)
dobar (3)	141	(16,4)
vrlo dobar (4)	225	(26,1)
izvrstan (5)	413	(47,9)
ukupno	862	(100,0)

Prosječna ocjena kojom bi sudionici istraživanja procijenili svoje znanje iz vjeronauka iznosi 4,2 (SD = 0,90), a prosječna je ocjena koju bi dali vjeronauku kao školskom predmetu u svojoj školi 4,1 (SD = 1,09).

Studija *Demokracija i ljudska prava u osnovnim školama: teorija i praksa*, nastala kao rezultat projekta financiranog od strane Veleposlanstva Kraljevine Nizozemske u Republici Hrvatskoj i Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva iz 2010. godine, dobro i pozitivno vrednuje sadržaje i razvoj katoličkoga vjeronauka.⁸⁵

Europsko istraživanje vrednota – EVS-1999. Podatci za Republiku Hrvatsku također prezentiraju da većina ispitanika prihvaća katolički vjeronauk kao poželjan i potreban predmet u školi.⁸⁶

Kada se govori i razmišlja o očekivanjima *od* katoličkog vjeronauka i *u* katoličkom vjeronauku u osnovnim i srednjim školama, ne smije se zaboraviti na vjeroučiteljice i vjeroučitelje. Mnogo do sada izrečenoga može se povezati i staviti u kontekst s osobom vjeroučitelja. Osoba vjeroučitelja jest ona u kojoj učenice i učenici imaju pravo „susresti vjerničku osobnost koja izaziva zanimanje za ono što poučava“.⁸⁷

Važna je osoba vjeroučiteljice i vjeroučitelja u prihvaćanju, shvaćanju i ostvarivanju katoličkoga vjeronauka u školama. „Premda u suvremenom shvaćanju odgoja i obrazovanja odgovornost za uspjeh vjeronauka u školi nije samo na vjeroučiteljima već i na drugim čimbenicima, počevši od roditelja, vjeroučenika, škole, župne zajednice, a dobrim dijelom i od okoline, ipak treba naglasiti presudnu ulogu odgojitelja vjeroučitelja, kao učitelja i svjedoka evanđeoske poruke čiji je glasnik.“⁸⁸

85 Usp. CENTAR ZA LJUDSKA PRAVA, *Demokracija i ljudska prava u osnovnim školama: teorija i praksa*, Zagreb, 2010., 37-38, http://ombudsman.hr/dodaci/533_Knjiga%20prijelom_final.pdf (6. IX. 2017.).

86 Usp. Alojzije HOBLAJ – Gordan ČRPIĆ, Bitne vrednote u odgoju mladih naraštaja s posebnim osvrtom na školski vjeronauk, u: *Bogoslovska smotra*, 70 (2000.) 2, 381.

87 Teuta REZO, Vjeroučitelj – poslanik Crkve i svjedok vjere, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije*, 145 (2017.) 6, 31.

88 Milan ŠIMUNOVIĆ, *Kateheza prvenstvena zadaća Crkve. Identitet i perspektive hrvatske pokoncijske kateheze i katehetike. U obliku bilance*, 250.

U svijetu koji se neprestano mijenja vjeroučiteljice i vjeroučitelji posebnu pozornost posvećuju svom trajnom profesionalnom usavršavanju i produbljivanju vlastite duhovno-vjerničke dimenzije.⁸⁹

Redovito ističemo što se očekuje od vjeroučiteljica i vjeroučitelja. No korisno je i razmišljati obrnutim smjerom očekivanja, dakle, čuti što vjeroučiteljice i vjeroučitelji očekuju od svoga poziva, od svojih učenica i učenika, njihovih roditelja, Crkve, odnosno župne zajednice, društva/škole. Tako možemo dobiti potpuniji uvid u stvarnost i očekivanje od vjeronauka u osnovnim i srednjim školama. Vjeroučiteljice i vjeroučitelji žele biti prihvaćeni kao integralni dio nastavničkoga osoblja u suvremenoj hrvatskoj školi. Žele da školski predmet koji predaju ne bude kamen spoticanja i raznih rasprava o njegovu (ne)utemeljenu egzistiranju u hrvatskome školskom odgojno-obrazovnom sustavu. Uvijek ima i prostora za vrednovanje službe vjeroučitelja od strane Crkve i društva. Vjeroučiteljice i vjeroučitelji sigurno očekuju i dalje kvalitetna usavršavanja koja su prepoznata i od strane crkvenih i državnih predstavnika i odgovornih osoba, kao i jače profiliranje profesionalnog i duhovno-vjerničkog identiteta vjeroučiteljica i vjeroučitelja.

Za kraj, jedno od očekivanja u hrvatskim društvenim i crkvenim prilikama koje je legitimno sanjati jest i zaživljavanje pastoralna škole u kojemu bi se osjećala povezanost Crkve/župne zajednice i društva/škole. Polja pastoralna škole različita su⁹⁰ i ponuda su Crkve/župne zajednice da dođe u konkretnoj sadašnjosti do konkretna čovjeka u školskom ambijentu.⁹¹ Važnost pastoralna škole naglašava i Radni dokument „*Da vaša radost bude potpuna*“ (Iv 15,11). *Kateheza i rast u vjeri u današnjim okolnostima*: „Jer upravo s vjeronaukom u školi župna zajednica ima priliku za evangelizacijske zahvate u javnom prostoru, štoviše za specifičan *pastoral škole*. (...) Stoga valja otvoreno reći da župna zajednica puno gubi ako zanemaruje zanimanje za različita područja odgoja u vjeri koja se događaju izvan župne zajednice.“⁹²

Hvale je vrijedno da budući dokument o katehezi i rastu u vjeri u današnjim okolnostima ističe važnost pastoralna škole jer smo mišljenja da se pastoralu škole u Republici Hrvatskoj još uvijek ne pridaje dovoljna važnost kao mjestu služenja svijetu i mjestu dijaloga s društvenom zajednicom i sa suvremenom kulturom.

89 Usp. Rudi PALOŠ, Profesionalna osposobljenost vjeroučitelja, u: *Kateheza*, 23 (2001.) 1, 18-33; Ivica PAŽIN, Pedagoško-didaktička osposobljenost vjeroučitelja, u: *Isto*, 34-43; Anton PERANIĆ, Tehničko-organizacijska osposobljenost vjeroučitelja, u: *Isto*, 44-53; Josip ŠIMUNOVIĆ, Ljudsko-vjernička dimenzija i eklezijalna ukorijenjenost vjeroučitelja, u: *Isto*, 96-103. O duhovno-vjerničkom identitetu vidjeti: Josip BALOBAN, *Djelovanje Crkve u novim društvenim okolnostima*, 78-93. Usp. također i: Kata s. Amabilis JURIĆ, *Duhovnost vjeroučitelja laika u Hrvatskoj*, Zagreb, 2015.

90 Usp. Ulrich KUMHER, *Schulpastoral und religiöse Pluralität. Ein Konzeptenwurf für die Auseinandersetzung mit religiöser Pluralität*, Würzburg, 2008.

91 Usp. Ralf KOERRENZ – Michael WERMKE (Hg.), *Schulseelsorge – Ein Handbuch*, Göttingen, 2008.

92 HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA – VIJEĆE ZA KATEHIZACIJU I NOVU EVANGELIZACIJU, „*Da vaša radost bude potpuna*“ (Iv 15,11). *Kateheza i rast u vjeri u današnjim okolnostima*. Radni dokument, br. 83.

ZAKLJUČAK

U članku smo razmišljali o župnoj katehezi i vjeronauku u školi između očekivanja i stvarnosti. Iako smo tijekom razrade teme iznijeli neke poticaje ili moguća rješenja za što bolje i kvalitetnije odvijanje vjerskog odgoja i obrazovanja koji se očituje u župnoj katehezi i vjeronauku u školi, usudujemo se još jednom, u obliku poticaja iznijeti određena usmjerenja i očekivanja.

1. Krajnje je vrijeme da župna kateheza u župnim zajednicama diljem Crkve u Republici Hrvatskoj doživi svoju *renesansu*. Njezina je uloga u prijašnjem totalitarnom komunističkom razdoblju bila vrlo važna jer su se pomoću nje odgojile mnoge generacije vjernika. Danas, kada se vjeronauk u osnovnim i srednjim školama održava svojih uhodanim ritmom, bilo bi poželjno da se s viših razina (nacionalne i nad/biskupijskih) krene u istinsku obnovu katehetske pouke u našim župnim zajednicama. Svjedoci smo da nakon demokratskih promjena početkom devedesetih godina dvadesetoga stoljeća župna kateheza nije zaživjela u svojoj svojoj mogućnosti ostvarivanja.
2. Hrvatsko društvo nije više homogeno. Iako se još uvijek velika većina državljana i stanovnika Republike Hrvatske deklarira katolicima, to odmah ne znači da su i svi praktični vjernici okrenuti vjerskim sadržajima i provođenju vjerskoga života unutar obitelji. Heterogenost vjernika u prihvaćanju vjerskih istina, vjerskoga sadržaja i stila života, u prakticiranju sakramentalnoga života te stupnjevita i distancirana crkvenost, upozoravaju na to da i oblici župne kateheze raznih životnih dobi moraju biti svjesni te višeslojnosti vjerske obilježenosti koja će se odraziti u oblikovanju, planiranju, programiranju i provođenju određenih katehetskih skupina. Potrebno je prijeći iz zbrinute u evangeliziranu i katehiziranu zajednicu. To je goruće misijsko poslanje svih zaređenih i nezaređenih crkvenih službenika u župnim zajednicama.
3. Dvije su se skupine dobne kateheze profilirale u župnim zajednicama. To su prvopričesnička katehetska skupina i potvrđenička katehetska skupina. Vrijeme je da se odluka Hrvatske biskupske konferencije provede na razini župnih zajednica. Konkretno, to bi značilo dvije godine pripreme za sakramente ispovijedi i euharistije te višegodišnja priprava za sakrament potvrde koje uključuju sve adresate u kvalitetno usmjerenim pripravama. Ne smije se zaboraviti ni na vrijeme mistagogije nakon završenih priprava za sakramente. Sve istaknuto traži kvalitetno osmišljene planove i programe za određenu katehetsku skupinu, kao i katehetske priručnike, radne bilježnice, materijale i ostala didaktička sredstva.
4. Obnova župne kateheze u našim župnim zajednicama uključuje i profiliranje poslanja i *službenog postavljanja* župnoga katehete.
5. *Opći direktorij za katehezu*, kada predstavlja zadaće svećenika, posebice župnika, u katehetskom procesu ističe jednu vrlo važnu konstataciju kojoj je svaki komentar suvišan. Ona glasi: „Iskustvo potvrđuje da kakvoća kateheze neke zajednice najve-

ćim dijelom ovisi o prisutnosti i djelovanju svećenika.⁹³ Svećenik kao odgojitelj u vjeri u župnoj zajednici trebao bi biti svjestan svoje katehetske službe koja je sastavni dio njegove svećeničke službe i svećeničkog identiteta. Nije dobro da se posve oslobodi od katehetske službe i poučavanja unatoč dinamici cjelokupna pastoralnog djelovanja u župnoj zajednici.

6. Župna zajednica „pruža očit primjer apostolata zajednice time što ujedinjuje sve ljudske različitosti koje se u njoj nalaze te ih ugrađuje u sveopćinstvo Crkve. Neka se laici naviknu djelovati u župi u prisnoj povezanosti sa svojim svećenicima i iznositi pred crkvenu zajednicu vlastite probleme, kao i probleme svijeta te pitanja koja se tiču spasa ljudi da se pretresaju i rješavaju na osnovi mišljenja svijetu; neka se, prema svojim silama, nauče pomagati u svakom apostolskom i misionarskom pothvatu svoje crkvene obitelji.“⁹⁴ Misli Dekreta o apostolatu laika *Apostolicam actuositatem* potiču na nužnu i korisnu suradnju svećenika (župnika, župnog vikara) i kateheta u župnoj zajednici te svećenika (župnika, župnog vikara) i vjeroučiteljica i vjeroučitelja u školi. Ta je suradnja potrebna jer o njoj, u velikom dijelu, ovisi ljepota i uspješnost katehetskog procesa u župnoj zajednici te radost i zadovoljstvo svih uključenih u taj proces.
7. Nakon dvadeset pet godina, sada već i dvadeset šest godina, nužno je da katolički vjeronauk u školi bude prihvaćen kao integralni školski predmet cjelokupnog odgojno-obrazovnog sustava u Republici Hrvatskoj, a ne školski predmet o kojemu će se voditi polemike i rasprave pojedinih skupina dovodeći u pitanje njegovu opravdanost postojanja u suvremenom hrvatskom školstvu.⁹⁵
8. Kao sastavni i integralni školski predmet u odgojno-obrazovnom sustavu Republike Hrvatske, važno je da katolički vjeronauk ne izgubi svoj identitet u odgojno-obrazovnoj reformi koja će, nadamo se, jednom početi i u Republici Hrvatskoj. Nadamo se da ta reforma neće biti izborna retorika ili prisvajanje skupina bilo kojega naziva ili svjetonazora nego istinski put na kojemu će čovjek imati mogućnost razvijati se u svim svojim dimenzijama, pa tako i u religioznoj dimenziji.

93 KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, br. 225.

94 DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Apostolicam actuositatem*. Dekret o apostolatu laika (18. XI. 1965.), br. 10, u: *Dokumenti*, Zagreb, 72008.

95 U organizaciji Nacionalnoga katehetskog ureda Hrvatske biskupske konferencije i Agencije za odgoj i obrazovanje pri Ministarstvu znanosti i obrazovanja u petak 14. listopada 2016. godine otvoren je u Nadbiskupijskom pastoralnom institutu u Zagrebu simpozij u povodu dvadeset pet godina vjerskog odgoja i vjeronauka u školi pod nazivom Katolički vjeronauk u školi 1991. – 2016. Među predavačima bio je i dr. sc. Krunoslav Novak s Hrvatskoga katoličkog sveučilišta u Zagrebu koji je održao predavanje Vjeronauk u školi u hrvatskim medijima. Dr. sc. Novak ustvrdio je kako „se pitanju školskoga vjeronauka uglavnom ne pristupa temeljito i s argumentima, već se školski vjeronauk u opširnijim priložima spominje na marginama i to najčešće u negativnom kontekstu. (...) Poručio je kako postoji tendencija negativnoga pristupa vjeronauku, a tekstovi koji na margini spominju vjeronauk u negativnom svjetlu imaju tendenciju malo-pomalo stvoriti negativno raspoloženje prema vjeronauku. 'Česti fatalistički pristup vjeronauku koji ga predstavlja kao ključno ideološko pitanje u Hrvatskoj ili jedan od elemenata podjele hrvatskoga društva je zaista ne samo pretjerano, nego na umjetni način pridonosi još dubljoj polarizaciji društva.'“ Više o tome u: Simpozij u povodu 25 godina vjerskog odgoja i vjeronauka u školi, u: *Katehetski glasnik*, 15 (2016.) 1-2, 98-99.

9. Ako ne kao školski predmet koji najviše u svojem ostvarivanju koristi međupredmetnu korelaciju i interdisciplinarnost, onda svakako konfesionalni vjeronauk pripada onim školskim predmetima koji ne mogu kvalitetno ostvarivati svoje poslanje u školi bez korelacije. „Uspostavljajući interdisciplinarni dijalog sa spoznajama iz drugih školskih predmeta, odnosno međupredmetnu korelaciju, od posebnoga je značenja što vjeronauk u školi, izlažući autentične biblijske i crkvene odgovore, ne dopušta da se vjera, u ovom slučaju kršćanska, shvaća parcijalno ili kao neka ‘privatna stvar za zadovoljenje religioznih potreba’, štoviše, da bude marginalizirana. Stoga, u interdisciplinarnom dijalogu s drugim nastavnim školskim predmetima, odnosno o otvorenoj raspravi o svim temeljnim čovjekovim iskustvima, osobito onim graničnim, s posebnim naglaskom na učenju o svijetu, o smislu povijesti, o temelju etičkih vrijednosti, o odnosu prema prirodi i doprinosu vjere kulturi, školski vjeronauk jača, razvija i upotpunjuje djelovanje škole.“⁹⁶ U unutarpredmetnoj i međupredmetnoj korelaciji vidljiva je širina poučavanja vjerskih sadržaja koja još uvijek nije dovoljno primjereno vrednovana od strane dežurnih društvenih kritičara i osporavatelja katoličkoga vjeronauka.⁹⁷
10. Vrijeme u kojemu živimo tjera na neprestano ulaganje u kvalitetu nastave katoličkoga vjeronauka u osnovnim i srednjim školama. U tom svjetlu može se ići za obnovom dosadašnjih vjeronaučnih udžbenika i radnih bilježnica, izradom potrebnih metodičko-didaktičkih pomagala te različitih medija za korištenje u obradama nastavnih tema. Također, važno je i dalje njegovati i razvijati trajno usavršavanje vjeroučiteljica i vjeroučitelja na svim razinama jer je ono, od strane odgovornih u školstvu Republike Hrvatske i same Crkve, prepoznato i više puta istaknuto kao kvalitetno postavljeno osposobljavanje prosvjetnih djelatnika.
11. Povezano s prethodno izrečenim jest i ulaganje i nastojanje da nastava katoličkoga vjeronauka u osnovnim i srednjim školama bude stručna, kreativna, privlačna i životna. Vjeronauk u školi ima sve predispozicije da bude takva nastava! Radosne vjeroučiteljice i radosni vjeroučitelji, metodičko-didaktički kompetentni, znanjem i vjerom utemeljeni, doprinose takvom ostvarivanju katoličkoga vjeronauka i percepciji njegova mjesta u hrvatskome školskom odgojno-obrazovnom sustavu.
12. Možda neke vjeroučiteljice i neki vjeroučitelji očekuju uvođenje drugog školskog sata u nastavu katoličkoga vjeronauka u srednjim školama. Kako danas izgleda situacija u Republici Hrvatskoj, teško da će to očekivanje biti moguće ostvariti.
13. I na kraju, hvale je vrijedno sustavnije razmišljati o pastoralu škole i njegovim poljima ostvarivanja u kojima bi se osjećala povezanost Crkve/župne zajednice i društva/škole.

96 Milan ŠIMUNOVIĆ, *Kateheza prvenstvena zadaća Crkve. Identitet i perspektive hrvatske pokonciljske kateheze i katehetike. U obliku bilance*, 397.

97 Nije nekorisno spomenuti da je još Hrvatski nacionalni obrazovni standard (HNOS) poticao međupredmetnu suradnju i korelaciju, što je katolički vjeronauk i prije uvođenja HNOS-a imao kao svoje važno obilježje. Usp. REPUBLIKA HRVATSKA – MINISTARSTVO ZNANOSTI, OBRAZOVANJA I ŠPORTA, *Nastavni plan i program za osnovnu školu*, Zagreb, 2006., 11.

PARISH CATECHESIS AND SCHOOL CATECHISM BETWEEN EXPECTATIONS AND REALITY

ABSTRACT

It is always relevant to think and discuss about parish catechesis and catechism in primary and secondary schools. Parish catechesis and school catechism are two complementary realities of a single religious education. These two complementary realities are meant to educate human beings in all their dimensions, especially in the religious dimension.

This article seeks to point to the reality and the realization of catechesis in parish communities and of catechism in primary and secondary schools, as well as to present the expectations of these two forms of religious education. This is to emphasize their important role and place in the life of the Church and in the society of the Republic of Croatia. It should, therefore, not be distinguished between those responsible and not responsible for the (non-)success of parish catechesis and school catechism. Each member of Jesus' community - the Church - carries a responsibility for the (non-)success of religious education in a certain time at a certain place.

Key words: Parish Catechesis, School Catechism, School Catechists, Parish Catechists, Parents, Children, Youth.